

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นักการศึกษาและนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ตลอดจนผู้ที่สนใจใฝ่ศึกษาค้นคว้าและ
เสนอทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดีไว้เป็นจำนวนมาก แต่ผลงานที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของ
ครูสังคมศึกษายังมีน้อย ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะที่สำคัญของครู
สังคมศึกษาและครูทั่ว ๆ ไป แล้วประมวลมาเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้

ขอคิดเห็นจากบทความ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมราโชวาท
แก่ผู้สำเร็จการศึกษา ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ในวันที่ 18 ธันวาคม 2510
มีความสำคัญตอนหนึ่งว่า "...ขอให้ท่านตระหนักว่าความเจริญหรือเสื่อมของชาติขึ้นอยู่กับ
อยู่กับการศึกษาของประชาชน ผลการอบรมเยาวชนของท่าน ถือได้ว่าเป็นเครื่องกำหนด
อนาคตของชาติบ้านเมืองโดยแท้..."¹

นอกจากนี้ยังมีพระราชดำรัสของพระองค์ท่านอีกตอนหนึ่งที่พระราชทานเพื่ออัญเชิญ
ไปอ่านในพิธีเปิดสัมมนาเรื่อง "การพัฒนาสังคมในด้านศีลธรรมและจิตใจ" มีความว่า

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, "พระบรมราโชวาทแก่นิสิต นัก
ศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร," ใน เอกสารการนิเทศการศึกษา, ฉบับที่ 152,
(กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2517), หน้า 106.

จิตใจและความประพฤติที่สะอาดและมีระเบียบเป็นรากฐานที่สำคัญของชีวิต ทั้งจิตใจทั้งความประพฤติทั้งนั้นใจจะเกิดมีขึ้นเองได้ หากแต่จำต้องฝึกหัดอบรมและสนับสนุนส่งเสริมกันอย่างจริงจังสม่ำเสมอตั้งแต่มดเกิด ตั้งที่ไม่วามนุษย์ชาติใด ภาษาใดใดพยายามกระทำสืบทอดเนื่องกันมาทุกยุคทุกสมัย ทั้งนี้เพื่อให้สามารถรู้จักตัวและมีความสุขความสำเร็จในการครองชีวิต ทั้งสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยความผาสุกสงบ ดังนั้นถึงแม้เราจะอยู่ในทิวภกลางความเจริญรุดหน้าแห่งยุคปัจจุบันอย่างไร เราควรทบทวนการศึกษาทางจิตใจและศีลธรรมจรรยาไปไม่ใด ตรงข้ามเราควรเอาใจใส่สั่งสอนกันให้หนักแน่นทั่วถึงยิ่งขึ้น เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจถูกต้องสอดคล้องกับสภาพการณ์แวดล้อมทั้งหนายที่วิวัฒนาการไปไม่หยุดยั้ง¹

ในระบะที่มีการพัฒนาประเทศซึ่งจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างมากทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ครูซึ่งเป็นผู้มีอาชีพในทางให้การศึกษา ได้รับการยกย่องและตระหนักถึงความสำคัญในฐานะที่เป็น "ผู้นำในการเปลี่ยนแปลง" (Agent of Change) - ผู้หนึ่งด้วย² และโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูทำหน้าที่สอนวิชาสังคมศึกษาคควรมีบทบาทเป็นตัวการนำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย มิใช่มีบทบาทตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่อย่างเดียว³ ทั้งนี้เพราะวิชาสังคมศึกษามุ่งสอนให้คนรู้จักความเป็นคน รู้จักการอยู่ร่วมกับผู้อื่น สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคมได้ดี และมีความสุข และลักษณะเนื้อหา

¹พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ (กรุงเทพมหานคร: สำนักราชเลขาธิการ; 2518), หน้า 14.

²สนิท สมักรการ, "ผู้นำความเปลี่ยนแปลง" ทัศนะบริหารศาสตร์ 1 (มกราคม 2510): 164.

³เฉลิม อยู่เวียงชัย, "บทบาทของครูยุคร่วมสมัย" ครูปริทัศน์ 4 (เมษายน 2519): 56.

วิชาที่เปิดโอกาสให้เรียนได้มีโอกาสดึงความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ทำให้สังคมเกิดความสงบสุข จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูสังคมศึกษาต้องยึดหลักความประพฤติตนเป็นพลเมืองดี มีประสิทธิภาพและปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างแก่ศิษย์ในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ให้มากยิ่งขึ้นกว่าครูอื่น ๆ ศีลธรรม ความเจริญด้านจิตใจในสังคมของเราจึงจะไม่เสื่อมทรามลงในขณะที่ความเจริญทางด้านวัตถุกำลังวิวัฒนาการอยู่ ดังนั้นครูสังคมศึกษาจึงต้องยึดคุณลักษณะที่ดีที่ครูโดยทั่ว ๆ ไป ถือปฏิบัติ นั้นเป็นหลักประจำใจที่จะละเลยข้อใดข้อหนึ่งเสียมิได้

* หลวงนฤนาถศิษยานุसार ได้กล่าวถึงการทำตัว เป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์ว่า

ครูคือตัวพิมพ์ ยังมีข้อสำคัญอยู่อีกข้อหนึ่งซึ่งเราครูทุกคนไม่ควรลืม คือเราเป็นผู้นำตัวอย่างให้เด็กตาม แม่เราจะไม่บังคับให้เด็กตามอย่างเรา ความชื่นหรือความคุ้นเคยในระหว่างครูกับนักเรียนซึ่งอยู่ใกล้ชิดติดต่อกันอยู่เสมออันเอง นำเอากริยาวาจาและนิสัยใจคอของครูไปอยู่ในสันดานของเด็กไม่มากก็น้อย ต้องใคร่ใจว่าเป็นการบังคับให้เด็กจำอย่างครูอยู่ในตัวแล้ว อีกนัยหนึ่งจะเปรียบครูด้วยตัวพิมพ์ และนักเรียนด้วยตัวหนังสือก็ได เมื่อตัวพิมพ์แล้วตัวหนังสือต้องงามด้วย ถ้าตัวพิมพ์ยังบกพร่องในส่วนหนึ่งส่วนใด ตัวหนังสือก็ของบกพร่องในส่วนนั้น ๆ ด้วยเหมือนกัน เพราะฉะนั้นเราควรนึกถึงข้อนี้ให้มาก เช่น เมื่อเราต้องการให้นักเรียนเป็นผู้ตรงต่อเวลา เราเองก็ควรประพฤติให้เป็นอย่างแก่นักเรียน...¹

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะเวลาที่ 4 (2520 - 2524) ก็ได้กล่าวถึงความสำคัญของครูไว้ว่า

การจัดกาครูฝึกหัดครูให้มีคุณภาพเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการสร้างชาติ เพราะครูเป็นผู้มีส่วนในการจัดการศึกษาและรับผิดชอบในการอบรมสั่งสอนเยาวชนให้มีความรู้ความสามารถและคุณธรรม จึงอาจกล่าวได้ว่าครูเป็นพลังสำคัญกลุ่มหนึ่งที่ช่วยพัฒนา และสร้างความมั่นคงให้แก่ชาติในรูปแบบการที่ส่งเสริมและธำรงรักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์²

¹ หลวงนฤนาถศิษยานุसार, "ครูคือตัวพิมพ์" วิทยากรย 13 (พ.ศ. 2456): 819 - 820.

² กระทรวงศึกษาธิการ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะเวลาที่ 4 (2520 - 2524), (กรุงเทพมหานคร: กองแผนงาน กระทรวงศึกษาธิการ 2519), หน้า 11.

ครูสังคัมภีษามิได้มีหน้าที่สอนให้นักเรียนท่องจำแต่เนื้อหาวิชาภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์เท่านั้น หากแต่ต้องสอนให้คนเป็นคนด้วยกิจกรรมและกลวิธีที่มีแบบแผนเฉพาะของตน มีการอบรมศีลธรรมจรยาและอาชีพไปพร้อม ๆ กัน บุคลิกของครูในอดีต คือความเป็นครูที่เป็นทั้งกายและใจ เป็นด้วยวิญญาณ เป็นด้วยจิตสำนึกอันเกิดและสั่งสมมาเพื่อชีวิตครูอย่างแท้จริง เป็นทั้งผู้ปลูกและผู้ปลอบ ให้ทั้งความอารีและอารอบแก่ศิษย์ของตนอย่างบริบูรณ์¹

การที่ครูสังคัมภีษาจะปลูกฝังให้นักเรียนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมนั้นครูก็ต้องแสดงความรัก ความเมตตาปรานีต่อนักเรียน ห่วงใย และเอาใจใส่ประดุจลูกของตน ดังที่ ชนิน ญาณพิทักษ์ ได้ให้ความเห็นว่า ลักษณะของครูที่ดีจะต้องประกอบด้วย มีความรู้ดี มีการถ่ายทอดความรู้ดี และความประพฤติดี คือแต่ความรู้ สอนศิษย์ใหญ่และเข้าใจไม่ได้อะไรครู ถึงจะสอนดีเพียงใดถ้าไม่สามารถประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างของศิษย์ได้ก็ยังไม่เป็นครูที่ดีไม่ได้ ครูจะต้องมีคุณธรรมพิเศษ คือ มีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิตใจ และยังคงเน้นถึงคติธรรมของครูไว้ว่า ครูที่ดีควรมีคติธรรมดังต่อไปนี้

1. เมตตา มีความสงสาร คิดจะส่งเสริมให้ศิษย์ได้ดี มีความสุข และโอบอ้อมอารี เห็นอกเห็นใจศิษย์
2. กรุณา ช่วยเหลือศิษย์ยามทุกข์ยาก เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละตามสมควร
3. มุทิตา เมื่อศิษย์ได้ดีก็ยินดีด้วย ไม่อิจฉาริษยา
4. อุเบกขา วางตัวเป็นกลาง ปกครองศิษย์โดยยุติธรรม เสมอหน้ากัน ไม่ลำเอียง เมื่อศิษย์ทำผิดถูกลงโทษต้องวางตัวเฉย ไม่ยื่นตื๋นร้าย
5. สติ คือ ความระลึกได้ หรือความขังคิด คิดให้รอบคอบเสียก่อนจึงทำเพื่อมิให้กระทำในสิ่งที่ผิดพลาด อาจจะทำให้เสื่อมความนิยมแก่ศิษย์
6. สัมปชัญญะ คือ ความรู้ตัวในการกระทำกิจต่าง ๆ ว่าผิดหรือถูกอย่างไร

¹ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, "บุษนิยบุคคล ภาพหลอนของความเลือน" วิทยาศาสตร์ 42 (มกราคม 2516): 9.

7. หิริ คือ ความละอายแก่ใจตนเองในการที่จะประพฤติชั่ว
  8. โอตตัปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อผลของการกระทำชั่ว
  9. ข้อสัตย์สุจริต คือ มีความซื่อตรง ตรงต่อหน้าที่ รู้จักรับผิดชอบ ตรงต่อคำพูดตรงต่อเวลา และประพฤติชอบทั้งกาย วาจา ใจ อันจะเป็นตัวอย่างอันน่านิยมนับถือของศิษย์
  10. สุภาพอ่อนโยนต่อเพื่อนครู อาจารย์ และบุคคลทั่วไป อันจะก่อให้เกิดความนิยมแก่ผู้น
  11. อุทิศสาคะ คือ ความขยันหมั่นเพียรของครู ซึ่งจะทำให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์ต่อไป¹
- ข้อสรุปเรื่อง "คุณภาพของครู" จากความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักวิชาในแง่ต่าง ๆ ในหนังสือประมวลบทความเกี่ยวกับการมัธยมศึกษา ของกรมสามัญศึกษา ได้เสนอแนวคิดสำหรับครูที่มีคุณภาพไว้ว่า ครูที่มีคุณภาพนอกจากจะมีพื้นฐานความรู้ดี ยังต้องคำนึงถึงหลักสูตรฝึกอบรมครู กระบวนการเรียนการสอน มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ แล้วยังต้องมีคุณลักษณะที่จะเห็นแบบอย่างเสียสละ และสามารถช่วยชักนำเด็กและสังคมให้เจริญก้าวหน้าสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยอีกด้วย²

จินตนา ยศสุนทร ได้สรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับความรับผิดชอบของครูในด้านการศึกษาว่า คุณธรรมว่า ความรับผิดชอบของครูที่สำคัญยิ่งคือ การวางรากฐานความประพฤติและจิตใจให้แก่เด็ก ทำอย่างไรครูจึงจะให้ความสำคัญกับคุณสมบัติที่ว่า ครูต้องมีจิตใจที่สูงส่ง ครูเป็นมนุษย์เผ่าพิเศษที่จะต้องมึจิตใจ ความตั้งใจเห็นอกคนอื่น ทรราชของครูคือ เสียสละ ครูไม่มีสิทธิประพฤติตนนอกกรอบความนึกคิดของสังคมที่วางภาพครูไว้ คนส่วนใหญ่ก็อาจจะไม่ประพฤติในศีลในธรรม แต่

¹ ชินิน ฉวนพิทักษ์, "รูปแบบของครู" มิตรครู 15 (พฤศจิกายน 2516): 17 - 18.

² กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ "คุณภาพของครู" ใน ประมวลบทความเกี่ยวกับการมัธยมศึกษา (พระนคร: กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2513), หน้า 497.

สังคมก็ยังยอมรับ แต่ครูจะตีค่าตัวเองให้ต่ำลงเท่ากับสังคมที่เสื่อมลงนั้นไม่ได้ แม้แต่สิทธิมนุษยชน บางอย่างของครูก็แคบกว่าคนอื่น ไม่อาจจะทำอะไรได้อย่างใจเท่าคนอื่น จึงนับว่าความเสียสละ นั้น เป็นคุณสมบัติของความเป็นครู¹

ขุญ แสงศักดิ์ ได้เน้นลักษณะของครูที่ดี 5 ประการ คือ

1. มีความสัมพันธ์กับนักเรียนดี ครูจะห่วงสนใจ เอาใจใส่ปัญหาของนักเรียน คอยตอบปัญหาให้กระจ่าง แน่แนว ไม่แสดงอารมณ์รุนแรง ไม่เยาะเย้ย รู้จักระงับอารมณ์ มีน้ำใจ นักกีฬา อดทน วางตัวเหมาะสมกับเด็ก ไม่สนิทสนมเกินไป ไม่ทำให้ขายหน้า รู้จักชมเชย เปิดโอกาสให้นักเรียนประเมินผลการสอน และตัดสินใจความดีงามของนักเรียนด้วยเหตุผล

2. มีความรักในอาชีพครู มีส่วนช่วยแนะนำ เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนเสมอ รับฟังคำแนะนำ ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ทนสมัยต่อความรู้และกิจกรรมของครู เห็นว่าอาชีพครูดี สอนไม่อมภูมิใจ ร่วมมือสนับสนุนสมาคมการศึกษาหรือวิชาที่สนใจทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อทางราชการ มีความสามารถในอาชีพ และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการสอน

3. มีจรรยาครู ไม่แพร่ข่าวลือ ซื่อสัตย์ต่ออาชีพ ไม่ขโมยผลงานของคนอื่น ไม่ให้ร้ายผู้อื่น มีมารยาทในการติดต่อราชการตามลำดับสายงาน ไม่อ้างอิงศาสนาทำให้ศาสนาอื่นเสียหาย ปรับปรุงตนเองเสมอ รักษาความลับของนักเรียน ไม่โฆษณาชวนเชื่อ ไม่นำผู้อื่นมา นินทาให้นักเรียนฟัง ไม่เรียกร้องเงินเดือนเพื่อตนเอง ไม่ควรทำงานน้อยพอสมราคาค่าจ้าง ไม่สมัครงานตำแหน่งอื่นที่มีครูประจำอยู่แล้ว ไม่ใช่อิทธิพลส่วนตัวในทางราชการและปฏิบัติตามสัญญาที่ทำไว้กับราชการอย่างเคร่งครัด

4. มีคุณสมบัติส่วนตัวดี มีความซื่อตรง สติปัญญาดี เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดริเริ่ม กระตือรือร้น คิดปรับปรุงโรงเรียน เป็นกันเองกับนักเรียน รู้จักอ่อนหนักอ่อนเบา มี

¹คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร, "ครูกับความรับผิดชอบต่อประเทศ" วิทยาสาร 8 (ธันวาคม พ.ศ. 2513): 8 - 9.

น้ำใสใจจริง สุภาพอ่อนโยน สุขภาพดี รู้จักร่วมมือ ไม่ทำกริยาอาการอันน่ารำคาญ พุคซัดแต่ไม่ตะโกน ตรงต่อเวลา ให้คะแนนเที่ยงตรง เข้าใจกฎระเบียบและปฏิบัติโดยเคร่งครัด รู้จักรักษากลิ่นปากและกลิ่นตัว

5. มีรูปร่างท่าทางดี มีใบหน้าสะอาด ตัดผมเรียบร้อยสุขภาพ โทนหนวดเคราเรียบร้อย เสื้อผ้าสะอาดเรียบร้อย รองเท้าขัดมันสะอาด สวมเสื้อผ้าเหมาะสมกับกาลเทศะ รักษาท่าทางให้สง่างาม ไม่สูบบุหรี่หรือเคี้ยวหมากฝรั่งหรืออาหารระหว่างสอน รักษานิ้วมือ เล็บ ให้สะอาดอยู่เสมอ รักษาฟันให้สะอาด แต่งกายสุภาพรูปทรงสีสรรค์เหมาะสมกับการเป็นครู¹

สุรชาติ สังข์รุ่ง ได้เสนอแนวคิดที่ว่า คนที่จะมีอาชีพครูนั้นควรจะต้องมีลักษณะพิเศษทั้งความรู้และคุณธรรมเหนือกว่าคนอื่น มิฉะนั้นสังคมก็จะได้ครูที่ไม่ฉลาด ขาดคุณธรรมแล้วอนาคตของชาติซึ่งอยู่ในมือครูส่วนหนึ่งจะไปรอดหรือ

ทั้งยังได้กล่าวเพิ่มเติมถึงด้านคุณธรรมและบุคลิกภาพว่า คนที่เป็นครูนั้นมีความรู้ดีอย่างเดียวไม่ได้ จะต้องมีความประพฤติดี มีบุคลิกที่เหมาะสมกับการเป็นครู เท่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ปรากฏว่าระบบการผลิตครูของเรายังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของนักศึกษาให้เหมาะสม การแต่งกาย และความประพฤติไม่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม โดยเฉพาะกับเยาวชนในท้องถิ่น ซึ่งพร้อมจะดูดซึมพฤติกรรมทั้งที่ดีและไม่ดี จากคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวที่ไปสอนในท้องถิ่น ถ้าเผชิญได้ครูไม่ดีไปสอนกันนับว่าเป็นกรรมของชาวบ้านเท่านั้นเอง²

สุรินทร์ สรสิริ ได้เสนอลักษณะของครูดี 6 ประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. คุณลักษณะดี คือ รูปร่างหน้าตาดี แต่งกายดี เชื้อมั่นในตนเอง วาจาดี และปรับปรุงตัวดี

001177

¹ ชาญ แสวงศักดิ์, "ครูดี," วิทยาจารย์ 61 (กุมภาพันธ์ 2505): 85 - 100.

² สุรชาติ สังข์รุ่ง, "การเลือกครูดีให้สังคม," วิทยาสาร 11 (มิถุนายน 2521):

2. การจัดห้องเรียนดี มีความเหมาะสมในบรรยากาศ ถูกสุขลักษณะ เก็บอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้อย่างเหมาะสม

3. มีความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน

4. การสอนดี มีการเตรียมการสอนตามหลักสูตร และสอนได้ตามนั้น และครูจะต้องมีความรู้ในเรื่องที่สอนเป็นอย่างดี

5. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู จะต้องมีจรรยาบรรณ และวินัยตามระเบียบประเพณีของครู และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

6. มีความสัมพันธ์กับบุคลากรอื่น ๆ

อรสา กุมาริ ปุกหุต ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับลักษณะของครูที่นักเรียนต้องการ ดังต่อไปนี้

1. รัก เอาใจใส่ และเห็นอกเห็นใจนักเรียน
2. มีความยุติธรรม
3. มีความรู้ความสามารถและแนะแนวทางให้นักเรียน
4. มีอารมณ์ดี หน้าตาเบิกบาน เป็นผู้มองโลกในแง่ดี
5. มีเหตุผล
6. มีความรับผิดชอบในหน้าที่²

จักรสิน พิเศษสาทร ได้เน้นถึงความสำคัญของครูไว้ว่า อาชีพครูเป็นอาชีพที่สร้าง ความเจริญมั่นคงให้แก่ประเทศชาติ สร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ ไทรูจักริรับผิดชอบทำหน้าที่ ให้มีความรู้ ความสามารถที่จะประกอบสัมมาชีพ ผู้ที่มีวิญญานของครูอย่างแท้จริง ไม่เพียงแต่จะทำ

¹สุรินทร์ สรสิริ, "ครูดีนั้นเป็นอย่างไร," วิทยจารย์ 71 (กรกฎาคม 2515):

3 - 9.

²อรสา กุมาริ ปุกหุต, "ครูดีที่นักเรียนต้องการ," วิทยาสาร 22 (พฤศจิกายน

2514): 17 - 51.

หน้าที่สอนนักเรียนเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้ชี้ทางพันทุกขให้แกศิษย์ ชี้ทางแห่งความสุขให้ศิษย์ อบรมศีลธรรมและจรรยาธรรมที่ดีให้แกศิษย์ เป็น "ผู้นำทางวิญญาณ" ของศิษย์ให้ตั้งงาม ให้มีความเมตตากรุณาปรานี ให้มีสติสัมปชัญญะ ให้มีความออกถัน ขยันหมั่นเพียร สิ่งใดที่ดี บริสุทธิ์ ยุติธรรม เป็นสิ่งที่ครูมิเคยละเลยที่จะพร่ำสั่งสอนอบรมให้แกศิษย์ โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบาก

ครูมิใช่ลูกจ้าง ครูสอนลูกศิษย์ด้วยความรัก ด้วยความปรารถนาที่จะให้ลูกศิษย์เป็นคนดี ครูทำหน้าที่สอนชีวิต สอนความเป็นคน สอนความเป็นอยู่ ประสบการณ์ ค่านิยมและคุณงามความดีไปพร้อม ๆ กับการสอนหนังสือและวิชาการ¹

อภัย จันทวิมล ไก่กล่าวเตือนใจครูว่า "... เป็นครูต้องงามอย่างครู คืองามเพราะความเสียสละ งามเพราะความมกนอย งามเพราะความเคร่งครัดต่อศีลธรรม และความประพฤติอันดี ถ้าครูคิดงามเหมือนคนในอาชีพอื่น ครูก็คงจะเป็นครูที่ดีต่อไปไม่ได้"²

นิสิตคณะครุศาสตร์ ได้สรุปลักษณะครูที่จะอบรมจริยธรรมแก่นักเรียน ในการสัมมนาเรื่อง ภารกิจครูยุคใหม่ ไว้ดังนี้

1. เป็นคนทันสมัย ติดตามข่าวคราวความผันแปร ความนิยมของยุคสมัยได้ทัน
2. มีความใกล้ชิดกับนักเรียน เข้าใจสภาพและความรู้สึกนึกคิดของนักเรียนซึ่งอยู่ในวัยที่ต่างกับตัวครู
3. เป็นคนใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น โดยเฉพาะความคิดเห็นของนักเรียน ครูไม่เอาความเห็นของตนเองเป็นหลัก
4. ครูเป็นผู้มีประสบการณ์ รอบรู้พอที่จะอธิบาย ชี้แจงความถูกผิดให้นักเรียนอย่างมีเหตุผล

¹จักรสิน พิเศษสาทร, "ครูทุกวันนี้ยังเป็นปูชนียบุคคลอยู่หรือ" วิทยาสาร 27 (มกราคม 2519): 6 - 7.

²อภัย จันทวิมล, "อุดมการณ์แห่งความเป็นครู" วิทยาสาร 24 (กุมภาพันธ์ 2516): 15.

5. บุคลิกของครูไม่จำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่ทำงานเรียบร้อยจนเกินกว่าที่คนทั่วไปจะทำได้ ครูเป็นคนดีตามแบบที่คนในระดับธรรมดาจะเป็นได้ คือ รั้วที่ถูกต้อง รั้วกาลเทศะว่าควรวางตัวอย่างไรในโอกาสใด สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างราบรื่น¹

★ จะเห็นได้ว่าบุคลิกของครูผู้ที่จะอบรมจริยธรรมได้นั้น ไม่จำเป็นต้องมีบุคลิกดีงามจนเกินคนปกติ ทักษะที่ที่ของการจะสร้างให้แก่เด็กเรียนคือ ความเป็นผู้มีจริยธรรมนั้น ไม่ควรตัดสินกันที่บุคลิก แต่ควรตัดสินกันที่ระดับจริยธรรมในจิตใจ เช่น หากมีเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใดเกิดขึ้น คนคนนั้นจะสามารถตัดสินปัญหาได้อย่างมีศีลธรรมเพียงใด

นอกจากนี้ ถนอม มากะจันทร์ ก็ได้กล่าวเน้นความสำคัญของครูสังคมศึกษา โดยสรุปถึงหน้าที่และบทบาทของครูสังคมศึกษาไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เยาวชนมีความปรารถนาหรือฝักใฝ่ในการศึกษาเล่าเรียนอยู่เป็นนิจ
2. อุทิศตนให้เป็นผู้รอบรู้ทางวิชาการ โดยเฉพาะสาขาวิชาที่ตนมีหน้าที่รับผิดชอบอยู่นั้นให้เข้าใจลักษณะวิชาและขอบเขตของการสอนอย่างลึกซึ้งแจ่มแจ้ง
3. ต้องเข้าใจลักษณะโดยธรรมชาติของนักเรียน รู้ซึ่งถึงปัญหาความต้องการ ความสนใจ ศักยภาพ และขอบกพร่องของนักเรียนเป็นรายบุคคล
4. ต้องสามารถแนะนำแหล่งวิชาความรู้ บุคลากร หรือข้อมูลความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาคนควา สามารถสร้างทัศนคติที่ดีงามให้แก่เด็กเรียนในการศึกษาดังกล่าว
5. ต้องเป็นผู้มีวัฒนธรรม เข้าใจปัญหาของสถาบันสังคม และชุมชนได้ดีพอสมควร
6. ควรเป็นสมาชิกที่ดีของสมาคมอาชีพที่ใช้วิชาการชั้นสูง²

¹ นิสิตคณะครุศาสตร์, ภารกิจครูยุคใหม่, รายงานการศึกษาวิชาสัมมนาการศึกษาของคณะสัมมนากลุ่มที่ 3 ประจำภาคต้น ปีการศึกษา 2521 [ม.ป.ท.], 2521 , หน้า 50 (อัครสำเนา)

² ถนอม มากะจันทร์, "วิธีสอนสังคมศึกษา," ศูนย์ศึกษา 14 (มกราคม - มีนาคม 2510): 119 - 120.

จำนงค์ ทองประเสริฐ ได้กล่าวถึงปรัชญาในการสอนศีลธรรมไว้ว่า ผู้สอนศีลธรรมนั้นจะต้องทำตัวเป็นแบบอย่างของเด็กในด้านศีลธรรมที่ตนสอนด้วย เพราะฉะนั้นครูต้องเสียสละมาก ครูที่จะสอนศีลธรรมได้ก็จริง ๆ นอกจากจะต้องเข้าใจหลักศีลธรรมที่ตนจะสอนโดยถ่องแท้แล้ว ตัวครูเองจะต้องเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติด้วยสมกับที่พระพุทธเจ้าทรงให้คติเตือนใจผู้ทำหน้าที่เป็นครูซึ่งแปลแล้วได้ความว่า "ผู้ที่สำคัญตนจะสอนผู้อื่น ควรฝึกฝนตัวเองให้ดีเสียก่อน ผู้ที่จะสอนผู้อื่นนั้นควรตั้งตนไว้ในฐานะที่สูงเลิศ" ด้วยเหตุนี้ครูที่สอนศีลธรรมจะต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. เข้าใจเรื่องที่ตนสอนโดยถ่องแท้
2. ทำตนให้เป็นตัวอย่างในการประพฤติปฏิบัติชอบ
3. มีจิตวิทยาในการสอน คือ สอนให้ถูกอรรถาธิบายผู้ฟัง¹

ศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ได้กล่าวว่า ผลของการจัดจริยศึกษาจะดีหรือไม่ดีเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ คือ ผู้สอน ซึ่งควรมีลักษณะ 4 ประการ ดังนี้คือ

1. ความเป็นผู้มีจริยธรรมในตนเอง
2. ความเป็นผู้มีบุคลิกลักษณะทั่วไปดีพอสมควร โดยเฉพาะเกี่ยวกับรูปร่าง การแต่งกาย และอากัปกริยา ตลอดจนการพูด
3. ความสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกสอนด้วยความรู้ ความเข้าใจแจ่มแจ้งของตนเอง
4. ความเป็นผู้เหนือกว่า (ผู้เรียน) ในทางจิตใจ²

สำหรับข้อคิดเห็นของนักการศึกษาชาวต่างประเทศ ในเรื่องคุณลักษณะที่ดีของครูเท่าที่พอจะยกตัวอย่างให้เห็นมีดังนี้

¹จำนงค์ ทองประเสริฐ, "ปรัชญาในการสอนศีลธรรม," ประชาศึกษา 2 (กันยายน 2512): 88.

²อวย เกตุสิงห์, "จริยศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลสมบูรณ์ได้อย่างไร," ใน ประชุมทางวิชาการ เรื่องพระพุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย (พระนคร: โรงพิมพ์การศาสนา), หน้า 127.

โจนาธาน ซี. แมกซ์เลนดอน (Jonathan C. McLendon) ได้กล่าวถึงความสามารถพิเศษที่ครูสังคมศึกษาจำเป็นต้องมี 5 ประการ คือ

1. พื้นฐานในสาขาวิชาสังคมศึกษาดีพอ ซึ่งจะต้องมีความรู้วิชาการนี้ทั้งในด้านกว้างและด้านลึก กล่าวคือ ต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาหนึ่ง ๆ อย่างแท้จริง และมีความรู้ในสาขาวิชาที่ตนสอนอย่างกว้างขวาง เพื่อขจัดความเข้าใจผิดในการมองเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลเกี่ยวข้องกับสังคม

2. มีประสบการณ์ทางสังคม ครูสังคมศึกษาจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองของชาติ และมีส่วนร่วมในองค์การทางสังคมและเป็นตัวอย่างของพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยแก่นักเรียน การรวมกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจสังคม จะช่วยให้ครูได้มีความรู้และประสบการณ์ซึ่งจะนำไปใช้ในการสอนได้

3. มีความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย ครูสังคมศึกษาต้องแสดงตนเป็นนักประชาธิปไตย ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ใจดีมีศีลธรรมมีสัมมาคารวะแก่ทุกคน

4. มีทักษะในการ เป็นผู้นำของเด็กวัยรุ่น สามารถติดต่อสัมพันธ์กับเด็กและประชาชนในสังคม และต้องสามารถพัฒนาปรับปรุงเทคนิคต่าง ๆ ที่จะแนะนำการเรียนรู้นักเรียน

5. มีความเป็นผู้นำในกิจกรรมต่าง ๆ แก่นักเรียน และร่วมในกิจกรรมนักเรียนที่จัดขึ้นในโรงเรียน

และในเรื่องลักษณะของครูสังคมนั้น เลนดอน ก็ได้กล่าวไว้ว่า จะต้องเป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาที่จะสอน จะต้องเป็นผู้ที่อ่านข่าวคราวความเคลื่อนไหวต่าง ๆ รวมทั้งเอกสารงานค้นคว้าทางสังคมศึกษาใหม่ ๆ และที่สำคัญจะต้องสามารถประยุกต์ความรู้ ความเข้าใจของครูมาใช้กับเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนดไว้¹

---

¹Jonathan C. McLendon, Social Studies in Secondary Education (New York: Macmillan Co. , 1965), pp. 513 - 516.

แรนดอลด์ ซี. แอนเดอร์สัน (Randall C. Anderson) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษาในแง่ทัศนคติและค่านิยม (Affective domain) ว่าเป็นการเน้นด้านความรู้สึก อารมณ์ การยอมรับหรือไม่ยอมรับ การที่ครูจะสร้างความสนใจ ทัศนคติ ความซาบซึ้ง ตลอดจนค่านิยม และคุณค่าต่าง ๆ ให้กับนักเรียน นอกจากตัวผู้สอนไม่มีอคติขณะที่ทำการสอนแล้ว วิธีการสอนก็ต้องเป็นด้านการแสดงออกทางพฤติกรรม มิใช่ด้วยการบรรยาย เช่น ครูอาจสอนให้นักเรียนหัดประเมินค่าความคิดเห็นของตนเอง โดยตัวครูเองก็ต้องให้ความนับถือในความคิดเห็นของนักเรียนด้วย เพราะเป้าหมายของการสอนด้านจิตพิสัยนั้น อยู่ที่การสอนทัศนคติและค่านิยมที่งดงาม ด้านการประเมินผลนั้น การประเมินผลตามเป้าหมายของทัศนคติและค่านิยมย่อมทำได้ยากกว่าการประเมินผลตามเป้าหมายของความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Domain) เพราะไม่สามารถใช้ข้อทดสอบที่เป็นคะแนนด้านความรู้ความจำแต่เพียงอย่างเดียว เพราะวิธีการสอนที่เน้นให้นักเรียนคิดและถามเพื่อด้วยความสนใจ ทัศนคติ ค่านิยม และพัฒนาการด้านศีลธรรมนั้น ครูจะต้องพยายามหาทางประเมินผลด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อพฤติกรรมของนักเรียนด้วย¹

แฟรงค์ ซีมอน (Frank Simon) ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาจริยธรรมไว้ว่า ครูสังคมศึกษาควรจะเป็นผู้ส่งเสริมให้นักเรียนของตนมีพัฒนาการทางจริยธรรมยิ่งขึ้น โดยเขาได้สรุปข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

เมื่อเด็กเริ่มเข้าโรงเรียนนั้น ขณะที่อยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา เด็กจะมีการสมาคมกับเพื่อนเด็กด้วยกัน และอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม พฤติกรรมที่แสดงออกก็ต้องเป็นไปตามข้อตกลง (Rules) ของกลุ่ม และเขาจะเริ่มมีพัฒนาการด้านความรับผิดชอบ จะรู้จักให้ความเคารพในสิทธิของผู้อื่น ทั้งต้องรับเอาค่านิยม และระบบพฤติกรรมจากสังคมนั้น ๆ ด้วย ซึ่งในระยะนี้

¹ Randall C. Anderson, Current Trends in Secondary School Social Studies. (Lincoln: Professional Educators Publications, 1972), pp. 19 - 20.

ครูควรจะทำให้เด็กยอมรับหรือปฏิบัติตามข้อตกลงของสังคมด้วยความเต็มใจ ไม่ใช่ด้วยการบังคับหรือลงโทษ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อเด็กทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่น การให้รางวัลแก่เด็กที่มีพฤติกรรมดีอันเป็นที่พึงปรารถนาของสังคม ก็จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ว่าการกระทำของตนเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือไม่ และเมื่อเด็กโตขึ้นและเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ข้อตกลง (Rules) นี้ก็จะเปลี่ยนไปเป็นหลักเกณฑ์ (Principles) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การพัฒนาศีลธรรมจรรยา ก็คือ การพัฒนาสังคมนั่นเอง เมื่อจุดมุ่งหมายสำคัญของพฤติกรรมทางจริยธรรมเป็นไปเพื่อการอยู่รอดและอยู่อย่างมีความสุข จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมที่ไม่ใช่มนุษย์ด้วย¹

วิชาศีลธรรม จริยธรรม ล้วนเป็นวิชาในหมวดสังคมศึกษา ดังนั้นครูสังคมศึกษา จึงมีโอกาสดูแลสอนความมีคุณธรรมของมนุษย์ให้นักเรียน เพราะเนื้อหาวิชาที่เปิดโอกาสให้มากกว่าวิชาอื่น ๆ อยู่แล้ว

นาธาน อัลทักเคอร์ (Nathan Altucker) เสนอแนวคิดไว้ว่า การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะนั้น มนุษย์จะต้องสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับสิ่งต่าง ๆ คือขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรมจรรยาและกฎหมาย ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับผูกพันให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติหรืองดเว้นปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของสมาชิกโดยส่วนรวมในสังคมนั้น

ค่านิยมที่ยังหย่อนอยู่ในสังคมไทย และควรได้ปลูกสร้างให้เพิ่มขึ้นเพื่อพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าก็คือ

1. การรู้จักคุณค่าของเวลา รวมทั้งการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
2. ความมานะพากเพียรหนักเอาเบาสู้ง
3. การยกย่องผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตโดยวิถีทางที่สุจริต

¹Frank Simon, "Moral Development: Some Suggested Implications for the Social Studies Teacher," The Social Studies 16 (July/August 1975): 150 - 153.

4. การเต็มใจเสียสละช่วยงานของโรงเรียนอย่างแข็งขัน
5. การรักสิ่งที่ เป็นไทย นิยมสิ่งที่ เป็นไทย
6. การยอมรับนับถือความคิดเห็นของผู้อื่น แม้อันนั้นจะไม่มีอำนาจหรือตำแหน่งการงานที่จะบังคับบัญชาคนอื่น
7. ประหยัดมัธยัสถ์
8. การพึ่งพาตนเอง

บทบาทของโรงเรียนในปัจจุบันนี้มีได้จำกัด เฉพาะการสอนให้เด็กมีความรู้ แต่จะต้องเอาใจใส่ดูแลแทนผู้ปกครองในเรื่องต่าง ๆ หลายอย่าง เช่น ศึกษามารยาทสุขภาพอนามัย ความประพฤติ ประสบการณ์ทางการทำงาน และประสบการณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะฐานะความเป็นอยู่ของผู้ปกครองยังไม่อยู่ในระดับที่จะให้การศึกษาอบรมเด็กในเรื่องเหล่านี้ได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง ฉะนั้นในการจัดทำหลักสูตร เราจะต้องไม่ลืมที่จะเปิดโอกาสให้เด็กได้รับการฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วตามสมควร¹

พี เกอร์เรย์ (P. Gurrey) ได้กล่าวว่า ระดับคุณวุฒิทางการศึกษาของครูมิใช่มาตราวัดความสามารถในการสอนแต่ประการใด เพราะครูที่ดีคือสอนดีนั้นต้องรู้จักความรู้ของตนเพื่อการพัฒนาความรู้ของเด็ก รู้จักนำให้เด็กคิด และสามารถช่วยสร้างสรรค์ภูมิปัญญาได้อย่างแท้จริง ครูที่มีความรู้ดีย่อมมีความเชื่อมั่นสูง บุคลิกภาพดี และสามารถศึกษาค้นคว้าเพื่อการสอนที่ดีด้วย²

¹Nathan Altucker "The Role of the Teacher in Teaching Social Studies แปลและเรียบเรียงโดย ศิริรัฐ ทองใหญ่ ณ อยุธยา "บทบาทของครูสังคมศึกษา" ใน รายงานการสัมมนาศึกษานิเทศก์ และครูสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา. (พระนคร: ศูนย์วัสดุการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2510), หน้า 148 - 159.

²P. Gurrey, Education and the Training of Teachers (London: Langmans, Green & Co., 1963), pp. 47-52.

จอห์น เคนเนธ กอลเบรธ (John Kenneth Galbraith) กล่าวว่า ครูที่ดีจะช่วยให้การศึกษาดำเนินไปได้ด้วยดี มีการเรียนการสอนที่ดี และประเทศชาติจะพ้นจากความด้อยพัฒนา¹

แลร์รี อี. สมิท (Larry E. Smith) ผู้ประสานงานโครงการอบรมครูสอนภาษาอังกฤษของอีสต์เวสต์เชนเตอร์ ตั้งแต่ ค.ศ. 1970 จนถึงปัจจุบันมีความเห็นว่าเป็นอาชีพต่าง ๆ ทั้งหลายนั้น ถือได้ว่าครูเป็นผู้ที่อุทิศตนให้แก่อาชีพได้ดีที่สุด เพราะครูกับนักเรียนต่างก็เป็นปุถุชนเช่นเดียวกัน มีชีวิต มีเลือดเนื้อ มีความรู้สึกนึกคิด มีความต้องการที่คล้ายคลึงกันในส่วนสำคัญของชีวิต ฉะนั้นครูจึงเป็นผู้ที่จะเข้าใจ และสามารถเป็นเพื่อนที่ดีที่สุดของนักเรียนได้²

โอเวน เอ. เฮเกน (Owen A. Hagen) ได้สรุปลักษณะของครูดีตามความเห็นของเด็กไว้ดังนี้ ต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพดี มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเป็นมิตร ชอบช่วยเหลือ รอบรู้ และเป็นคนธรรมดา ๆ เหมือนนักเรียน³

แจค ชาร์ฟราเฮนเคิล (Jack R. Franenkel) ได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของครูไว้ว่า งานที่สำคัญมากสำหรับครูอย่างหนึ่งก็คือ การชักจูงให้นักเรียนเกิดพัฒนาการด้านความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล เกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา เพราะเด็กจำเป็นต้อง

¹ ส่องสี สุทิวศ์ และสวัสดิ์ สุคนธรังษี (ผู้แปล), "การพัฒนาประเทศ" ศูนย์ศึกษา 6 (มิถุนายน 2506): 29 - 30.

² Larry E. Smith, "An Individualized Seminar in American Culture and English as a Second Language," Working Paper 37 (Honolulu: E.W.C., 1970), pp. 2-3.

³ Owen A. Hagen, Changing World Changing Teachers (California: Goodyear Publishing Co., 1973), p. 30.

ต้องมีการพัฒนาทั้งด้านสติปัญญาควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ เพื่อจะได้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์¹

นอร์แมน เจ บัล (Norman J. Bull) ได้กล่าวเห็นว่า ครูมีความสำคัญไม่น้อยเลยในการกำหนดรูปแบบแห่งความนึกคิดของนักเรียน ครูสามารถกระตุ้นหรือผลักดันนักเรียนได้ ครูแต่ละคนล้วนมีอิทธิพลต่อนักเรียนในด้านศีลธรรมจรรยาสูง โดยที่ครูจะต้องเป็นต้นแบบและตัวอย่างให้นักเรียน ครูจะหนีพ้นจากการมีอิทธิพลเหนือการพัฒนาของนักเรียนในด้านศีลธรรมจรรยา ความรู้สึกนึกคิดได้ก็โดยการปิดโรงเรียนเท่านั้น และเมื่อใดครูได้รับคำชมเชย เมื่อนั้นครูก็มีอิทธิพลในทางที่ดี²

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปี พ.ศ. 2511 มัชฌิม ปิยะมาดา ได้สำรวจลักษณะของครูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยข้าราชการเป็นครูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 1,406 คน จากโรงเรียน 53 โรงเรียน โดยแยกตามเพศ ชั้นที่สอน วุฒิ อายุ และจำนวนปีที่สอน ผลปรากฏว่า ลักษณะสำคัญของครูควรมี 9 ประการ คือ

1. ส่งเสริมให้กำลังใจ ยกย่องชมเชยนักเรียน
2. เมตตากรุณา
3. การสอนดี

¹ Jack R. Fraenkel, "Making Inferences about Values," in How to Teach about Values: An Analytic Approach. (New Jersey: Prentice-Hall, 1977), p. 83 - 85.

² Norman J. Bull, "Direct Moral Education," in Moral Education (London: Routledge & Kegan Paul, 1969), p. 56, 131.

4. ให้คำแนะนำปรึกษาแก่นักเรียน
5. มีเหตุผลเป็นประชาธิปไตย
6. มีความยุติธรรม ซื่อตรง
7. ให้ความอุปการะนักเรียน
8. บุคลิกภาพดี
9. มีสัมพันธภาพอันดีกับนักเรียน¹

ปี พ.ศ. 2513 รัตนา ภมร ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสอนศีลธรรมในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สายสามัญของโรงเรียนในจังหวัดพระนคร ปีการศึกษา 2513 มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสายสามัญในจังหวัดพระนครที่มีต่อการสอนศีลธรรม ในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับครูผู้สอนศีลธรรม หลักสูตร และแบบเรียนวิชาศีลธรรม ตลอดจนปัญหาการสอนศีลธรรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามแบบกำหนดคำตอบให้เลือก ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของจังหวัดพระนคร จำนวน 240 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ชอบเรียนวิชาศีลธรรม เพราะครูผู้สอน และเข้มงวด เนื้อหาวิชายากเกินไป ผู้วิจัยได้ขอเสนอแนะว่า ควรจะมีการแก้ไขตัวครูผู้สอนและวิธีการสอนเป็นประการสำคัญ โดยเฉพาะการสอนของครูควรจะได้คำนึงถึงหลักจิตวิทยาบ้าง เพื่อทำให้บรรยากาศในห้องเรียนวิชาศีลธรรมน่าเรียนยิ่งขึ้น²

ปี พ.ศ. 2518 นิภา เพชรสม ได้ทำการศึกษา เรื่องความคิดเห็นของครูประจำการและนักศึกษาวิทยาลัยครูในจังหวัดราชบุรี เกี่ยวกับขอบเขตหน้าที่และเกณฑ์มาตรฐานของครูประถมศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า

¹มันทนา ปิยะมาดา, "การสำรวจคุณลักษณะของครูในจังหวัดพระนครธนบุรี," (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2511).

²รัตนา ภมร, "การสอนศีลธรรมในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สายสามัญของโรงเรียนในจังหวัดพระนคร ปีการศึกษา 2513," (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513).

โดยใช้ตัวอย่างประชากรที่เป็นครูประจำการ จำนวน 250 คน และนักศึกษาครูจำนวน 500 คน ในจังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาปรากฏว่าครูประจำการและนักศึกษาวิทยาลัยครูเห็นสอดคล้องกันในด้านหน้าที่และงานของครูว่า ครูต้องเตรียมการสอน และทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียนและคนทั่วไป ส่วนในด้านทัศนคติของครู ครูควรทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ ชัยชนะ และกระตือรือร้นในการทำงาน มีวาจาสุภาพ เป็นมิตรและมีใจเมตตาแก่นักเรียนทุกคน เสียสละ และให้เกียรติผู้อื่น¹

ปี พ.ศ. 2520 สุวรรณ เนตยากร ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครองเกี่ยวกับขอบเขตหน้าที่และลักษณะที่พึงปรารถนาของครูในระดับมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครองเกี่ยวกับขอบเขตหน้าที่และบุคลิกลักษณะที่พึงปรารถนาของครูในระดับมัธยมศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า โดยครอบคลุมเนื้อหา 4 หมวด คือ ความรู้ของครู ทักษะในการสอน ลักษณะที่พึงปรารถนา และหน้าที่การงาน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จำนวน 230 คน และผู้ปกครองของนักเรียนอีก 230 คน เฉพาะที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย ปรากฏว่า นักเรียนและผู้ปกครองมีความเห็นสอดคล้องกันทั้งในด้านความรู้ของครู ด้านการสอน และลักษณะที่พึงปรารถนา ซึ่งในด้านลักษณะที่พึงปรารถนา นี้ นักเรียนและผู้ปกครองเห็นว่าควรมีหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส แต่งกายสุภาพและพูดจาสุภาพ รู้จักควบคุมอารมณ์ เสียงดั่งจิตใจ และยังได้ให้ข้อเสนอแนะลักษณะครูที่ดีไว้ว่า ควรเป็นผู้มีความยุติธรรม ตั้งใจสอน และยอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน²

¹นิภา เพชรสม, "ความคิดเห็นของครูประจำการและนักศึกษาวิทยาลัยครูในจังหวัดราชบุรี เกี่ยวกับขอบเขตหน้าที่และเกณฑ์มาตรฐานของครูประถมศึกษา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ แผนกวิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518).

²สุวรรณ เนตยากร, "ความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครองเกี่ยวกับขอบเขตหน้าที่และลักษณะที่พึงปรารถนาของครูในระดับมัธยมศึกษา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520).

ในปีเดียวกันนี้ เฉลียว บุรีภักดี และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ลักษณะของครูที่ดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะศึกษาลักษณะของครูเชิงพฤติกรรมในด้านการสอน ด้านวิชาการ ด้านสุขภาพ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านคุณธรรมและความประพฤติ ด้านบุคลิกลักษณะ ด้านการอบรม แนะนำและการปกครอง และด้านการเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า และคำถามปลายเปิด ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนเด็กหัดครู 2,342 คน ผู้ปกครอง 1,656 คน ครู 2113 คน ผู้บริหาร 886 คน พระ 432 รูป และผู้ทรงคุณวุฒิ 329 คน ผลการวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของครู ปรากฏว่า ความสำคัญของครูอยู่ที่บทบาทการสอนและการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ครูที่มีคนชอบมากที่สุดคือครูที่ตั้งใจสอน เข้าใจและเป็นกันเอง ยุติธรรม ตรงต่อเวลา เสียสละ และมีเมตตาธรรม¹

ปี พ.ศ. 2521 ดิถกุล กิตติพงษ์พิสุทธ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการเรียนศีลธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนพณิชยการเจ้าพระยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการเรียนวิชาศีลธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบกำหนดคำตอบให้เลือก ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนพณิชยการเจ้าพระยา จำนวน 200 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนส่วนใหญ่ชอบวิชาศีลธรรมเพราะเห็นประโยชน์ที่จะนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน แต่เสนอแนะให้ครูผู้สอนปรับปรุงวิธีการสอนให้ดีขึ้น และเข้าใจง่ายขึ้น ครูควรมีอารมณ์ขันไม่เคร่งเครียดต่อการสอนจนเกินไป ควรสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อเด็ก เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถามแสดงความคิดเห็น และปรึกษาหารือเมื่อมีปัญหา และครูควรจะเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน²

¹ เฉลียว บุรีภักดี และคณะ, ลักษณะของครูที่ดี (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตำรวจ 2520), หน้า 2 - 3, 367 - 368.

² ดิถกุล กิตติพงษ์พิสุทธ์, "ปัญหาการเรียนศีลธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนพณิชยการเจ้าพระยา ปีการศึกษา 2520," (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521).

สำหรับงานวิจัยของนักการศึกษาชาวต่างประเทศ ในเรื่องคุณลักษณะของครู มีผู้วิจัยกันมาก จะขอนำมากล่าวเท่าที่สำคัญ ดังนี้

ใน ค.ศ. 1965 เรมมอน อาร์ ไรด์ (Rammon R. Ride) ได้ศึกษาเรื่อง "ค่านิยมในด้านคุณธรรม และน้ำใจเป็นสิ่งที่ควรนำมาสอนในห้องเรียนหรือไม่" โดยผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่า ครูในโรงเรียนมัธยมมีความคิดเห็นว่าจะเน้นเรื่อง ค่านิยมด้านคุณธรรมและน้ำใจในขณะสอน ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย โดยวิธีการสัมภาษณ์ครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา ซานดิอาโก ด้วยการสุ่มตัวอย่างจากครูที่สอนในหมวดวิชาต่าง ๆ จำนวน 105 คน เพื่อถามความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการสอนค่านิยมในด้าน คุณธรรมและน้ำใจ ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูมีความคิดเห็น ว่า ครูทุกคนควรสอนค่านิยมในด้านคุณธรรมและน้ำใจแก่นักเรียน เพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น การสอนค่านิยมด้านคุณธรรมและน้ำใจนั้นควรจะได้สอนในห้องเรียน ครูหมวดวิชาต่าง ๆ ก็ควรจะแทรกการสอนเรื่องนี้ไว้ในวิชาที่ตนสอนด้วย โดยเฉพาะครูที่มีประสบการณ์ในการสอนมากเห็นว่า จำเป็นที่จะต้องสอนเรื่องนี้ในห้องเรียน การวิจัยนี้ได้ผลตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้¹

ปี ค.ศ. 1970 เดวิด จี. ไรอันส์ และคณะ (David G. Ryans and Others) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบของครูที่ดี เครื่องมือที่ใช้วิจัยเป็นแบบบันทึกพฤติกรรมประชากร เป็นครูระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา จำนวน 6,197 คน จากผลการวิจัยพบลักษณะสำคัญของครูที่ดี 9 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ให้ความอบอุ่นใจและมีความเป็นมิตร
2. มีความรับผิดชอบ
3. มีความกระตือรือร้นและมีความคิดสร้างสรรค์
4. สนใจในความคิดเห็นของนักเรียน

¹Rammon R. Ried, "Moral and Spiritual Values: To Teach or Not to Teach?," Journal of Secondary Education 4 (February 1965): 77-80.

5. สนใจในพฤติกรรมประชาธิปไตยในชั้นเรียน
6. สนใจในความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้ร่วมงาน
7. สอนโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง
8. ใช้ภาษาในการสื่อความหมายได้ถูกต้อง
9. มีอารมณ์มั่นคง ปรับตัวได้ดี¹

ในปี ค.ศ. 1972 คือเชออร์ เวิน โอดิน (Cheoter Wayne Oden) ก็ได้ศึกษาคุณสมบัติลักษณะของครูที่ได้รับการประเมินว่า เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพในการสอนจากนักเรียน ครู และครูใหญ่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำจังหวัด โดยให้นักเรียนและครูในโรงเรียนเลือกครูที่ตนเห็นว่ามีประสิทธิภาพในการสอนมากที่สุดจำนวน 5 คน จากครูทั้งโรงเรียน และครูใหญ่ได้เลือกครูที่มีประสิทธิภาพตามความคิดเห็นของตน จำนวน 5 คน เช่นเดียวกัน ครูที่ได้รับการเลือกนี้ได้นำแบบสอบถามบุคลิกภาพ ผลการศึกษาพบว่าครูที่มีประสิทธิภาพนั้นเป็นคนขยัน สุขุมเยือกเย็น มีความสามารถในการตอบสนองดี กระตือรือร้น ทำงานอย่างไว และรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นครูไว้ได้²

¹ David G. Ryans and Others, Characteristics of Teachers (Washington D.C. : American Council on Education, 1970), A. 9-12.

² Cheoter Wayne Oden, "Personality Profiles of Successful Inner - City Teachers and the Appropriateness of the Response of Pre- Service Teacher of Similar and Differing Profiles to Simulated Inner - City Classroom Situations," Dissertation Abstracts 33 (July 1972): 194 A.

ปี ค.ศ. 1974 โอปอล ลี ยัง แพทริค (Opal Lee Young Patrick) ได้ค้นคว่าลักษณะของครูที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้แบบสอบถามนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 6 โรงเรียน ผลการค้นคว้าพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ของการครูที่มีความสามารถในการช่วยเหลือนักเรียนได้ดี และมีวิธีการสอนดี แต่ไม่ชอบครูที่เผด็จการในชั้นเรียน¹

ปี ค.ศ. 1975 ชาร์ลส์ ฟังก์เฮอเซอร์ (Charles W. Funkhouser) ได้สำรวจคุณลักษณะของครูที่เลี้ยงโดยร่วมมือกับคณะกรรมการบริหารวิทยาลัย ดำเนินการตั้งเกณฑ์สำรวจคุณลักษณะของครู แล้วส่งแบบสอบถามไปยังนักศึกษาครู และอาจารย์ในวิทยาลัยครู 42 แห่ง ผลจากการสำรวจพบเกณฑ์สำคัญของลักษณะครูที่เลี้ยงที่นักศึกษาครู และอาจารย์ต้องการ โดยเรียงลำดับจากความต้องการมากไปหาน้อย ได้ดังนี้

นักศึกษาครู	อาจารย์
1. ต้องการครูที่มีความเห็นอกเห็นใจ นักศึกษาดี	1. ต้องการครูที่ให้กำลังใจแก่นักเรียนเป็น อย่างดี
2. ต้องการครูที่มีเทคนิคการสอนดี	2. ต้องการครูที่มีความรอบคอบในการวาง แผนงาน
3. ต้องการครูที่มีความรอบคอบในการ วางแผนงาน	3. ต้องการครูที่สามารถสร้างสภาพแวดล้อม ในห้องเรียนให้น่าสนใจ
4. ต้องการครูที่ควบคุมชั้นได้	4. ต้องการครูที่มีการศึกษาถึงระดับปริญญา
5. ต้องการครูที่มีความคิดสร้างสรรค์ และมีความแม่นยำในเนื้อหาวิชา	5. ต้องการครูที่มีความยุติธรรม ²

จากผลการสำรวจนี้ คณะผู้บริหารวิทยาลัยครู สามารถนำไปใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกครูที่เลี้ยง เพื่อเป็นแม่พิมพ์ดีดของนักศึกษาครูได้เป็นอย่างดี

¹ Opal Lee Young Patrick, "An Effective Teacher Profile," Dissertation Abstracts 35 (January, 1975): 4306 - A.

² Charles W. Funkhouser, "Selecting Teacher," School and Community 62 (May, 1975): 22 - 35.